

# Kleur en fleur op het strand

Nancy Fockedeey

Het is een fenomeen dat enkel voorkomt aan onze kust. Op geen enkel strand in de buurlanden zijn ze te vinden: de 'strandwinkeltjes' waar kinderen bij zonnig zomerweer kleurrijke papieren bloemen te koop aanbieden. Veel geld brengen ze niet op, want de pasmunt die gebruikt wordt zijn aangespoelde schelpen die men op het strand verzamelt.

Wel zorgen deze handeltjes al generaties lang voor veel strandplezier! Als je het onderwerp aansnijdt, komt bij de meeste mensen snel een glimlach op de lippen.

De herinneringen aan strandvakanties uit vervlogen tijden komen dan weer boven drijven. Maar ook vandaag is het houden van strandwinkeltjes een bloeiende 'business'. Meestal zijn het de mama's, oma's, nichten en grote zussen die de bloemen maken.

Met crêpepapier, stokjes, plaklint of ijzerdraad en een schaar worden mooie creaties getoverd (zie onder).

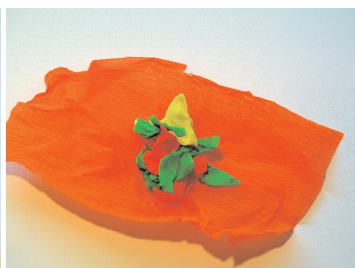
Het zijn de kinderen die, al dan niet met de hulp van papa, het winkeltje installeren: een geïmproviseerde toonbank, eventueel

met een diepe put erachter. De bloemen worden in het zand gestoken en gesorteerd van groot naar klein of per kleur. Meisjes én jongens houden de winkeltjes open en drijven de handel. Je leert er als kind vroeg zaken doen: er worden prijzen gesteld, er wordt afgeboden en aangekochte bloemen worden een tijdje later verkocht mét winst. Het knutselen brengt de kinderen extra handvaardigheid bij en door het kopen en verkopen komen ze snel in contact met de andere kinderen op het strand.

## Als je zelf aan de slag wilt: een voorproefje...



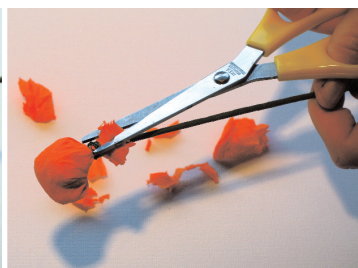
■ Benodigheden: geel, oranje en groen crêpepapier, stokje, ijzerdraad en schaar



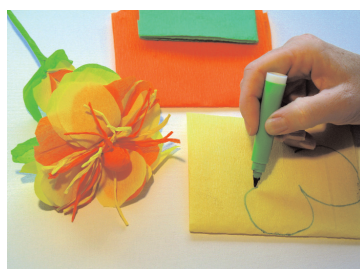
■ Maak een bolletje van restjes papier en wikkel ze in een stukje oranje papier



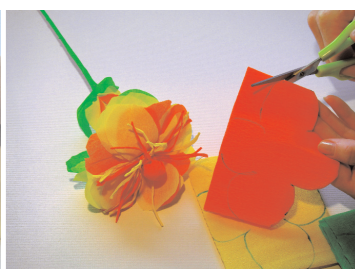
■ Steek het stokje erbij en omwikkel de basis met ijzerdraad



■ Knip de restjes papier mooi weg



■ Vouw een reep geel papier dubbel tot een vierkant formaat. Teken een bloemetje met 4 blaadjes. Doe dit ook voor het oranje en groene papier



■ Knip de bloemetjes uit. Je bekomt twee bloemetjes



■ Doe dit ook voor de andere kleuren papier



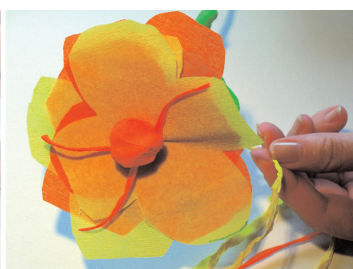
■ Steek de gele en oranje bloemblaadjes beurtelings op het stokje



■ Sluit af met de groene bloemblaadjes



■ Omwikkel de basis van de bloem en de steel met een dunne reep groen papier. Zet vast met een ijzerdraadje



■ Snij 5 gele en 5 oranje reepjes papier van ongeveer 1 cm breed. Rol ze tussen je vingers tot fijne worstjes. Draai de worstjes rond het bloemhartje



■ Klaar is kees!

*Naar: Van Hoorick Karine (2007). Crêpepapieren bloemen maken/ Crêdes des fleurs en papier crêpon.*

Bloemen in elkaar steken is een vaardigheid die traditioneel van generatie op generatie overgedragen wordt. Maar enkele leuke boekjes om je op weg te helpen zijn "Bloemen aan het strand/ Des fleurs à la plage" (2003) en "Crêpepapieren bloemen maken / Créer des fleurs en papier crépon" (2007) door Karin Van Hoorick.

Ook zijn er van haar hand boekjes voor het maken van crêpepapieren mannetjes en scoubidous (meer info op: [www.karinvanhoorick.be/books.html](http://www.karinvanhoorick.be/books.html)).



## De kunst van het 'bloemen maken'

"Wij kopen het papier en andere benodigdheden in de souvenir- en speelgoedwinkeltjes op de dijk en gaan ermee aan de slag op het strand. Tenminste als er niet te veel wind staat. Anders werken we in de luwte van de strandcabine. Daar blijft ook al het materiaal de hele zomer opgeslagen" zegt Nathalie uit Oostende. "Hoeveel scharen ik kwijt gespeeld ben in het mulle zand is niet te tellen..."

"De stokjes moest je vroeger apart bij de bloemist in het dorp gaan halen, maar nu heeft elke goede papierhandel aan de kust alle materiaal. Zelf gebruik ik graag takjes van de struiken uit mijn tuin als bloemsteel. Als ze omwikkeld worden met de groene repen papier krijg je een heel natuurlijk resultaat!" vindt Ann-Katrien uit Oostduinkerke.

De bloemen moeten van goede kwaliteit zijn en stevig gemaakt worden. Met wat geluk gaat een bloem een hele zomer van hand tot hand. Gekochte bloemen worden traditioneel weer doorverkocht, al dan niet na een tijdje de woonkamer versierd te hebben. "Bij het winkelen zie je je eigen verkochte bloemen weer opduiken in een

stalletje van een ander, soms dagen of weken nadat de bloem werd verkocht", weet Sylvia te vertellen.

In de felle zon verbleekt het crêpepapier. En pas op als je handen nat zijn of als de bloemen in de regen komen te staan. Dan begint het papier lelijke bleke spikkeltjes te vertonen. Ook de kleefband of de ijzerdraad kunnen na verloop van tijd wat loskomen. "Mijn dochter koopt graag kapotte bloemen voor weinig schelpen. Ze is een specialist in het opknappen ervan. Ze verkoopt ze vervolgens door tegen een hogere prijs" zegt Sylvia. "Op het einde van het seizoen worden de resterende bloemen bij ons in de garage opgeslagen, samen met de dozen schelpen die de winst uitmaken. Zo beginnen we het volgende seizoen met een grote voorsprong. Maar soms zijn de schelpen niet volledig droog en beginnen ze te ruiken. Dan kan het zijn dat we ze na een aantal weken de vuilbak in kieperen."

Af en toe waait er een 'modegril' binnen in het maken van papieren bloemen en worden nieuwe modellen gemaakt met glimmend cadeaupapier of glanspapier. "In mijn jeugd maakte mijn tante hele grote hortensia-achtige bloemen met gekleurde servetten" vertelt Kristien van de Oostkust. "Zelf werk ik het

liefst met stevig crêpepapier, dat kan je heel goed modelleren" zegt een enthousiaste mama uit Oostende. "Bloemen uit servetten, tissues of cadeaupapier zijn nu aan de Middenkust volledig uit den boze." Vaak worden de kraampjes opgewaardeerd met grote (Sint-Jacobs)schelpen, met verf of viltstift beschilderde schelpen, schelpen overtrokken met gekleurd zilverpapier, scoubidous, uit gips gegoten figuurtjes of creaties uit kralen.

De bloemenwinkeltjes bestaan al van vóór het grootschalig kusttoerisme, dat op gang kwam na de Tweede wereldoorlog. Dit bewijst de getuigenis van Marie-Joseph Van Der Reydt in het boek van Diane De Keyzer uit 2006 'Met madame aan zee - Meesters en meiden in de villa's aan de Belgische kust (1900-1940)'. Zij kwam als kind uit de gegoede Brusselse burgerij elke zomer naar 'Villa Marie-Joseph' in Middelkerke. In 1928 waren bloemenhandeltjes op het strand een geliefde bezigheid: "... En dan was er nog onze commerce des fleurs! We maakten bloemen in crêpepapier. Andere kinderen kochten de bloemen en betaalden met schelpjes. Je zag groepjes kinderen met een 'bloemenwinkeltje' met in het zand geprikte bloemen. Die winkeltjes hadden veel succes..."





## SCHELLEN ALS ENIG BETAALMIDDEL

### Zaagje - *Donax vittatus*



HH

#### Dialectnaam

couteaux, couteau-tjes, mesjes, coquille-tjes

#### Huidige waarde

Oostkust: 5 tot 15 per bloem

Westkust: 50 tot 100 per bloem

#### Hoe zien ze eruit?

Langwerpige schelpjes met een rand van zagende tandjes. Oranjegeel tot paars. Verse schelpen hebben soms nog een olijfgroene opperhuid. Binnenkant vaak paars, soms oranje.

#### Waar leven ze?

Van Noorwegen tot Marokko en in de Middellandse Zee. Langs de Belgische kust voornamelijk te vinden tussen De Panne en Wenduine. Nagenoeg afwezig verder oostwaarts.

#### Levenswijze

Ingegraven vlak onder het bodemoppervlak van fijnzandige sedimenten. Dicht tegen de kust, soms aanwezig in de branding. Worden dikwijls weggespoeld door de golfslag, maar kunnen zich met behulp van hun krachtige voet snel weer ingraven. Voeden zich door kleine partikeltjes uit het water te filteren.

#### Varia

Werden door de Frans sprekende toeristen 'couteaux' genoemd. In het Vlaams verbaasterd tot 'couteau-tjes' of verkeerdelijk vertaald als 'mesjes'. Niet te verwarren met meshelften of zwaardschedes (*Ensis* spp.)!

### Wenteltrap - *Epitonium clathrus*



FN

#### Dialectnaam

Torretjes, tourrelle-tjes, tourrelle-kes, hoorntjes

#### Huidige waarde

Kunnen ingeruild worden tegen 50 zaagjes (Bredene).

#### Hoe zien ze eruit?

Witte, slanke schelp met 15 windingen die verbonden zijn met verdikte, uitstekende ribben. Uitzonderlijk tot 4 cm hoog, meestal slechts 1 cm

#### Waar leven ze?

Wenteltrapjes komen voor in de Noordzee, langs de Europese Atlantische kusten, in de Middellandse en Zwarte Zee. Nu quasi afwezig in de bodemfauna van de Belgische kust.

#### Levenswijze

Leven tot op een diepte van 70m.

Komen naar de kust om eikapsels af te zetten. Voeden zich met zeeanemonen.



DD

■ Aan de Middenkust worden de bloemen vandaag de dag betaald met (dubbele) 'handjes' met een mengeling van allerlei schelpen. Men spreekt van een 'poignée' (= een handvol), vaak verbasterd tot 'panier' (=mandje). Er mogen geen mosselen, oesters of zwaardschedes tussen zitten

## Halfgeknotte strandschelp - *Spisula subtruncata*



### Hoe zien ze eruit?

Stevige, driehoekige schelp. Maximaal 3 cm groot. Verse schelpen hebben een crèmewitte kleur, vaak nog met grijsgele opperhuid. Fossiele schelpen met geelbruine, donkerbruine of blauwgrijze banden of zwart gekleurd.

### Waar leven ze?

Van Noorwegen tot de Canarische eilanden en in de Middellandse Zee. Aan de Belgische kust voornamelijk ter hoogte van Westkust. Komen in grote aantallen voor (1300 individuen per m<sup>2</sup>) vanaf de laagwaterlijn tot enkele tientallen meters diep in zee.

### Levenswijze

In fijn tot gemiddeld fijn, slikrijk zand.

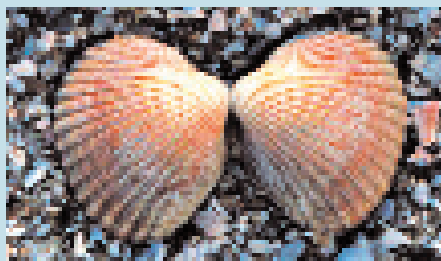


### Varia

Kan eventueel verward worden met zijn grotere broertje de stevige strandschelp (*Spisula solida*). Deze leeft dieper in zee, op de toppen van de zandbanken en heeft lage dichtheden. Op onze stranden vind je in de zomer voornamelijk fossiele schelpen terug, die vrijkomen uit de turfslagen van het Eemian-tijdperk (een warme periode tussen twee ijstijden 110.000 tot 115.000 jaar geleden). Deze laag dagzoomt voor de Belgische, Nederlandse en Deense kust en zit vol met schelpen van *Spisula subtruncata* en een nauw verwante soort (*Spisula elliptica*). Oude kleppen van *S. subtruncata* én *S. elliptica* uit deze oude schelpenbanken kan je gemakkelijk herkennen aan de typisch gekleurde banden en de aanzienlijk dikkere schelp in vergelijking met de verse schelpen.

■ De verse schelpen van de *Spisula subtruncata* hebben een crèmewitte kleur en een dunne schaal (linksboven). De talrijke aanwezige fossiele schelpen hebben een aanzienlijk dikkere schaal en hebben typisch gekleurde banden (linksonder). De kans dat je de stevige strandschelp, *Spisula solida*, op het strand vindt is een stuk kleiner (rechts)

## Kokkel - *Cerastoderma edule*



### Hoe zien ze eruit?

Dikke, driehoekige schelpen. Tot 6 cm groot, maar meestal kleiner. Vanuit de top lopen circa 25 ribben waarop smalle schubjes staan. De groeven tussen de ribben zijn smaller dan de ribben zelf. Verse schelpen kunnen wit, geelbruin of bruin zijn. Strandmateriaal is vaak blauwgrijs of bruin verkleurd. Het zijn mogelijks fossielen uit de Holocene sedimentlagen (tussen 11.500 jaar geleden en nu).

### Waar leven ze?

Van Noorwegen tot NW-Afrika. Zeer algemeen in slikgebieden zoals de Waddenzee (maar daar de laatste jaren sterk achteruitgegaan). Aan onze kust enkel in de slikken van Het Zwin en de Uzermonding, niet in het kustgebied zelf.

### Levenswijze

De kokkel leeft ingegraven op geringe diepte in zand- en slikbodems.

### Varia

De dichtheden van levende schelpen kunnen sterk verschillen van jaar tot jaar. Na strenge winters maakt de kokkel, zoals veel soorten schelpen, in de lente enorm veel eieren aan. In zulke jaren is een 'boom' merkbaar in de aantallen na de spatval in de zomer en in de erop volgende jaren. In Nederland is kokkelvisserij toegelaten voor consumptie en export. De vangst gebeurt er onder sterke restricties, want een grootschalige kokkelvisserij kan leiden tot voedseltekort onder de vogels en veroorzaakt grote bodemverstoring. In België is deze activiteit niet toegestaan, ook niet op andere soorten.

## Betalen graag...

Betalen doe je met schelpen die je verzamelt op het natte strand en in de vloedlijn. Dat gebeurt meestal op de dag zelf van het strandbezoek. Alhoewel fanatiekelingen ook in de herfst en winter het strand afschuimen op zoek naar specifieke schelpen, die kunnen dienen voor hun handeltje tijdens de zomermaanden. Na een storm en aanlandige wind kunnen immers hele afgestorven schelpenbanken aanspoelen op het strand.

Niet eender welke schelp kan men gebruiken als pasmunt. In de meeste badsteden dienen hiervoor enkel de 'couteaux-tjes' of 'mesjes'. De officiële naam is 'zaagje' of *Donax vittatus*. Deze soort is door de band zeer schaars op de steile stranden aan de Oostkust. "En wat schaars is, is veel waard. Dit is waarschijnlijk de reden waarom vroeger aan de Oostkust het zaagje gekozen werd als pasmunt voor de bloemen" zegt papa Erik. Om de kinderen te plezieren maakt zijn familie af en toe eens

een strandwandeling aan de Westkust. Op de kust van deze brede stranden ten westen van Nieuwpoort gedijt het zaagje zeer goed, waardoor lege schelpen dan ook met een grotere waarschijnlijkheid aanspoelen. "Hier in Duinbergen is november de beste periode om 'couteaux-tjes' te vinden" zegt mama Kristien. Nu worden aan de Westkust, in Sint-Idesbald, Koksijde en Oostduinkerke, ook zaagjes gebruikt als pasmunt, al was dat vroeger anders.

## SHELLEN DIE ABSOLUUT NIET KUNNEN

### Amerikaanse zwaardschede - *Ensis directus*



HH



FN

#### Dialectnaam

scheermessen, messschelpen, messen

#### Hoe zien ze eruit?

De schelp kan tot 16 cm lang zijn. Dunschalige en duidelijk gebogen schelp. Ze hebben een bruinpaarse grondkleur met een glanzende olijfbruine oppervlakte.

#### Waar leven ze?

In het intergetijdengebied en de ondiepe kustzone. Dominant aanwezig vóór de Belgische kust, tot 1200 individuen per m<sup>2</sup> (in 2000).

#### Levenswijze

Leven verticaal ingegraven in het zand. Kan zich bij verstoring tot 50 cm diep terugtrekken. Stelt weinig eisen aan zijn omgeving. Snelle groeier.

#### Varia

Oorspronkelijke soort van Amerikaanse Oostkust. Aan de Belgische kust waargenomen sinds 1987. Vermoedelijk hier gekomen als larve in het balastwater van schepen. Overheerst nu de inheemse soorten in aantallen.

■ De mesheft-vormige schelpen die men na stormen en bij momenten van aanlandige wind in grote massa's op onze stranden vindt, zijn afkomstig van de *Ensis directus*

### Oesters - *Crassostrea gigas*



MD

#### Dialectnaam

creuse

#### Hoe zien ze eruit?

Onregelmatige, smal ovale schelpen met diep gekartelde rand. Kan tot 30 cm lang worden.

#### Waar leven ze?

Oorspronkelijk uit ZO-Azië, maar sinds 1980 bezig aan een opmars langs de Europese kusten.

#### Levenswijze

Verkiest rustig water tot 3m diep. Kan voorkomen tot op 80m. Zit met onderste schelp vast aan het substraat. Woekert, mede door de opwarming van de Noordzee, op alle (harde én zachte) substraten langs de West-Europese kusten. Hij filtert het water en haalt er de eetbare partikels uit, ook het zaad van zijn concurrenten (de mossel, de kokkel en de platte oester) en haalt zo zijn voordeel op de andere soorten. Per vierkante meter oesterbank wordt 650 liter water gefilterd per uur (!).

#### Varia

Aan het strand vind je nu vooral schelpen van de niet-inheemse Japanse oester (*Crassostrea gigas*). Deze soort is begin de jaren '60, net als de nauwelijks ervan te onderscheiden Portugese oester *Crassostrea angulata*, ingevoerd in onze streken. Dit gebeurde om de dalende opbrengst van de kweek van inheemse oesters *Ostrea edulis* op te krikken na de uitbraak van een oesterziekte. Van de ingevoerde soorten dacht men dat ze onze koude winters niet zouden overleven en zich niet in het wild zouden kunnen voortplanten. De Portugese oester bleek inderdaad nogal vatbaar voor ziektes. De Japanse soort verspreidde zich wel in het wild.

### Mossel - *Mytilus edulis*



FN

#### Dialectnaam

mussel

#### Hoe zien ze eruit?

Paarsblauwe, geelbruine tot zwarte schelpen. De schelp heeft een zwarte oppervlakte, die geleidelijk verdwijnt wanneer de schelp sterft en overal tegenaan schuurt. Kunnen tot 9 cm groot worden.

#### Waar leven ze?

Komt voor langs de kusten van de oostelijke Atlantische Oceaan (Noorwegen tot Spanje) en de West-Atlantische Oceaan (Verenigde Staten). Ook in de Stille Oceaan.

#### Levenswijze

De mossel leeft vastgesponnen met zijn bysusraden op strandhoofden en pieren, evenals aan stenen en schelpen in de buurt van de laagwaterlijn en het ondiepe kustgebied. Vormen dichte bedden die tot 2000 liter per m<sup>2</sup> kunnen filteren.





■ Venez achetez - au bon marché - mon magasin est ouvert! Dit liedje hoorde je in de jaren '50-'60 wel vaker op het strand van Oostende als reclameslogan voor de bloemenstalletjes (JH)

In de late jaren '60 en de jaren '70 gebruikte men er wenteltrapjes (*Epitonium clathrus*) om mee te betalen. "Eén bloem kostte toen tussen de 5 en 15 'touvelletjes'. Nu er betaald wordt met - de lokaal niet zo zeldzame - zaagjes, moet je al gauw 100 tot 500 schelpen neertellen per bloem", zegt Fabienne. Aan de Oostkust kost een bloem, naargelang de grootte en de complexiteit, tussen de 3 en de 12 zaagjes. Bloemen met vertakkingen of zijknoppen zijn beduidend meer waard dan enkelvoudige. "In Bredene kun je nog steeds betalen met het zeer zeldzame wenteltrapje" vertelt Roeland. "Het witte huisje van deze zeeslak is inwisselbaar tegen een 50-tal zaagjes".

"Ik herinner mij dat we in Oostende in de jaren '60, met zaagjes, afgeknotte strand-schelp en wenteltrapjes konden betalen, maar ook met grote strandschelp" zegt Jan. Deze laatste soort is nu zeer zeldzaam geworden langs onze kust.

## De 'handel' vandaag de dag

Vandaag de dag worden in de badsteden aan de Middenkust (Mariakerke, Oostende) en in Wenduine de bloemen betaald met handjes schelpen allerhande. "De schelpen mogen wel niet gebroken zijn en er mogen geen schelpen tussen zitten van mosselen, oesters of zwaardscheden" zegt Johan uit Oostende. Deze zwaardscheden zijn een

recent verschijnsel.

De schelpen die men tegenwoordig in grote massa's op onze stranden vindt, zijn afkomstig van de zwaardschede *Ensis directus*. Een oorspronkelijk Amerikaanse soort die hier pas sinds de late jaren '80 waargenomen wordt en de inheemse soorten volledig overheerst in aantallen. Vroeger waren de schelpen van de lokale soorten (grote zwaardschede *Ensis arcuatus* en kleine zwaardschede *Ensis ensis*) eerder speciaal te noemen. Zwaardscheden werden alvast door geen enkele van de geïnterviewde mensen (met kindertijd vóór 1990) vermeld. Sinds de jaren '90 geldt de regel dat mesheften niet kunnen dienen als pasmunt, wegens te talrijk en té groot. Een kinderhand is te vlug gevuld...

"Ik moest steeds mee met mijn grotere neef als we bloemen gingen kopen bij andere winkeltjes. Als de prijs bedongen was, kwam ik tevoorschijn vanachter zijn rug met het emmertje schelpjes en betaalde met mijn kleine handjes" herinnert Kathy uit Oostende zich nog. Beide handen moeten worden volgelegd met schelpjes en vormden één



'handje' of 'poignée' - in het verfranste West-Vlaams. Eenvoudige bloemen gaan twee tot drie handjes. Hele speciale of grote bloemen kunnen 10 tot 12 handjes kosten.

In sommige badplaatsen aan de Oostkust en Middenkust bloeien de handeltjes zoals nooit tevoren. Aan de Westkust zie je deze strandwinkeltjes enkel nog in Sint-Idesbald, Koksijde en Oostduinkerke. In De Panne is het fenomeen volledig verdwenen.

"Ook in Nieuwpoort is de traditie toch wat teloor aan het gaan", zegt Marie-Ange uit Nieuwpoort-Bad. "Daarom organiseert de gemeente hier elke jaar een 8-tal workshops om de techniek terug aan te leren

(<http://www.nieuwpoort.be/toerisme/toerisme.html>). Er is grote interesse, vooral vanwege oma's die hun kleinkinderen dezelfde pret willen laten beleven als ze zelf gekend hebben in hun kindertijd".

## Twee emmertjes schelpen halen

Schelpen worden verzameld in speel-goedemmertjes. "Maar in de loop van de zomer kan het gebeuren dat je emmertje te klein wordt om als kassa te dienen. Met alle neven en nichten van de ganse familie verzamelen we in één zomer zoveel zaagjes, dat we een oude doos van pampers moesten gebruiken. We vulden er ook flessen en potten mee, die we op het strand vonden" vermeldt Annelies uit Duinbergen. "In de jaren 80 had je nog van die grote kartonnen trommels waarin ze waspoeder verkochten. Halfvol tot vol zeulden we ermee over het strand van stalletje tot stalletje" zegt Erik. Nu gebruiken kinderen vaak plastic zakken om hun schelpen te vervoeren. "Ik ga nooit zelf schelpen rapen, maar begin mijn winkeltje met een 10-tal bloemen die mijn mama maakt. Deze brengen schelpen op en daarmee koop ik dan weer nieuwe bloemen. Als ik ze verkoop vraag ik dan wat meer couteaux-tjes".

## Reageren op dit artikel?

Wie wil, kan reageren op het artikel. Heb je zelf nog leuke anekdotes? Kun je ons de marktwaarde van bloemen in jouw badplaats meedelen (nu en in het verleden)? Heb je leuke tips om de bloemen en de winkeltjes nog aantrekkelijker te maken? Heb je foto's die illustreren hoe de handel en het verzamelen eraan toegaat/toegaat?

Laat het ons vóór 31 juli weten op: [papierenbloemen@vliz.be](mailto:papierenbloemen@vliz.be) of per brief op: VLIZ - Papieren bloemen, Wandelaarkaai 7, 8400 Oostende. De 10 beste inzendingen worden beloond met het nieuwste boek van Karin Van Hoorick, "Crêpepapieren bloemen maken".

## Met dank aan:

Erik Nobels (Knokke-Heist), Kristien de Lichtervelde (Duinbergen), Annelies Goffin (Duinbergen), Leen Vandepitte (Heist), Nathalie Keersebilck (Zeebrugge en Oostende), Sylvia Theunynck (Wenduine), Roeland T'Jampens (Bredene), Kathy Belpaeme (Oostende), Jan Haspeslagh (Oostende), Johan Mares (Oostende), Erik De Kievith (Oostende), Robin Brackez (Mariakerke), Marie-Ange Loonens (Nieuwpoort), Ann-Katrien Lescrauwaet (Oostduinkerke), Fabienne Bartholomeus (Sint-Ydesbald, Koksijde, Oostduinkerke, De Panne), Steven Degraer en Karin Van Hoorick.



VLIZ-Delva

■ Je kan starten met het verzamelen van schelpjes op het strand, waarmee je dan bloemen koopt en weer doorverkoop (mét winst). Anderen beginnen met een boeket bloemen en verzamelen zo schelpjes, waarmee ze dan weer bloemen gaan kopen bij andere kraampjes.

